

Art and Choreography Department of the State Institution «South-Ukrainian National Pedagogical university named after K. D. Ushynsky».

Circle of scientific interests: problems of piano performance, musical works interpretation and teaching piano play.

*Дата надходження рукопису 07. 12. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.*

УДК 378.937

РОЖЕЛЮК Ірина Ярославівна – аспірантка кафедри педагогіки Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова e-mail: irina.rogeluk2504@ukr.net

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНOSTI ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО МОНІТОРИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Згідно настанов Національної доктрини розвитку освіти в Україні у XXI столітті, якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, дотримання міжнародних норм і вимог законодавства нашої країни щодо реалізації права громадян на освіту. Якісна освіта розглядається сьогодні як один з індикаторів високої якості життя, інструмент соціальної та культурної злагоди й економічного зростання [10]. Єдина можливість забезпечити реалізацію цього завдання – це отримання вичерпного знання про стан, наявні ризики та перспективи розвитку освіти, тобто повної, об'єктивної й точної інформації, яка дозволить на основі адекватного вимірювання й оцінювання досягнень її провідних суб'єктів приймати ефективні управлінські рішення. Одним з основних шляхів отримання такої інформації є організація та проведення моніторингових досліджень в системі освіти на всіх щаблях її розвитку.

Починаючи з 2008 року, зовнішнє незалежне оцінювання стало основним видом моніторингу знань абітурієнтів з рідної та іноземних мов, що, за його результатами, повинно відібрати найкращих з них для зарахування до омріяного університету. Однак, не зважаючи на те, що на сайті Українського центру оцінювання якості освіти висвітлені документи, які характеризують тести зовнішнього незалежного оцінювання абітурієнтів з іноземних мов й регламентують адекватність переведення тестових балів абітурієнтів у 200-бальну шкалу, бракує фахівців із складу викладачів іноземних мов, спеціально підготовлених до розробки тестових методик та проведення моніторингових досліджень у сфері іншомовної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність вдосконалення теорії і практики

зовнішнього незалежного оцінювання спонукало зарубіжних (О. Абдулліна, А. Белкін, Н. Буркіна, В. Горб, Т. Лукіна, В. Сластьонін) та вітчизняних (Н. Байдацька, Е. Заїка, Д. Зембицький, Г. Єльнікова, Л. Коробович) вчених до дослідження різних аспектів проблеми моніторингу якості освіти, серед яких:

– методи і засоби контролю й оцінки якості знань учнів з предметів, ступеня їхнього засвоєння, серед яких діагностичні завдання, формальні (тести, анкети, діагностичні контрольні роботи) і неформальні (бесіди, спостереження) способи оцінювання [4];

– форми засоби педагогічного моніторингу: анкетування та самотестування (виявлення суб'єктів орієнтування під час вирішення професійних питань вчителя); карта відстеження ефективності уроку (яку заповнюють учитель та учні, порівнюють їх); відстеження уроку на діалогічній основі «майбутній вчитель іноземної мови – педагогічний наставник – адміністратор школи», зокрема за такими критеріями, як: знання нормативних документів; самоосвіти – творчого підходу до вибору способів, методів, прийомів і засобів забезпечення особистісно орієнтованого навчання через зміст предмета, що викладається; вміння змоделювати активну діяльність учнів до уроку та на уроці, позакласній роботі з предмету; виконавської дисципліни [7].

Педагогічний моніторинг, згідно Т. Лукіної, постає як багаторівнева ієрархічна система відстежування педагогічного процесу, яка дозволяє одержувати та використовувати інформацію про адекватність реалізованих у ньому дидактичних засобів (зміст, форми, методи навчання, режим учбової роботи) до визначених цілей педагогічної підготовки, індивідуально-типологічних особливостей суб'єктів педагогічного процесу та специфіки середовища їхньої життєдіяльності. На думку вчених, педагогічний моніторинг має стати не

просто процедурою, системою, а новим стилем мислення в педагогічній та управлінській діяльності в сфері освіти, яке міститиме в собі неперервні й довготривалі спостереження, аналіз, синтез, порівняння, уміння здійснювати різноманітні інтелектуальні операції, необхідні в різних ситуаціях та умовах, які вимагатимуть висновків, узагальнень, поширення інформації і прогнозування динаміки й основних тенденцій розвитку освіти [6].

Педагогічний моніторинг, стверджує А. Денисенко, – це система відбору, обробки аналізу, зберігання інформації про діяльність педагогічної системи в конкретному напрямку, що забезпечує безперервне тривале відстеження її стану, наступну корекцію навчально-виховного процесу та прогнозування розвитку освітньої системи. Моніторинг націлює на постійне спостереження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату. Кожен учитель і учень повинні чітко окреслити той бажаний результат (перспективну мету), на який вони вийдуть у процесі співпраці. А мета одна: випускник повинен бути освіченою людиною, для того існує школа [2].

Отже, вчені однакові в думці, що, по-перше, моніторинг є спеціальною системою тривалого спостереження, котра дозволяє об'єктивно вимірювати якість освіти, оцінювати та глибше зрозуміти причини сучасних недоліків практичного застосування цієї системи й на підставі цього прогнозувати основні тенденції та динаміку розвитку освітньої галузі [8]. По-друге, сучасний стан розвитку іншомовної освіти, з огляду на значний зріст її значущості для розвитку особистості в умовах євроінтеграції, вимагає набуття викладачами іноземних мов відповідної – моніторингової компетентності й готовності до кваліфікованого здійснення функцій моніторингової діяльності [9].

З огляду на це, питання сутності і структури готовності викладачів іноземних мов до моніторингової діяльності, а також критеріїв, показників і рівнів її виміру, значно актуалізувались останнім часом у науково-педагогічному дискурсі.

Мета статті – на основі врахування сутності і структури, визначення критеріїв і показників, схарактеризувати рівні сформованості готовності викладачів іноземних мов до моніторингової діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчить аналіз науково-педагогічних джерел, професійна готовність фахівця є складним, багаторівневим, різноплановим системним психічним, особистісним утворенням, структура якої наувцями визначається по-різному. На нашу

думку, це залежить переважно від основних теоретичних підходів, які не виключають, а взаємодоповнюють один одного. Прихильники першого – функціонального підходу, основи якого закладено працями К. Дурай-Новикова, Н. Левітова, Л. Нерсесяна, В. Пушкіна, Б. Новікова, Ф. Генова, визначають готовність як особливий психічний стан, цілісний прояв особистості, що займає проміжне положення між психологічними процесами та її якостями. Через це, в структурі професійної готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності виділяються наступні компоненти: – мотиваційний (потреба успішно виконати поставлене завдання, інтерес до діяльності, прагнення домогтися успіху і показати себе з кращого боку); – пізнавальний (розуміння обов'язків, завдання, оцінку їх значущості, знання засобів досягнення мети, уявлення ймовірних змін обстановки); – емоційний (почуття відповідальності, впевненість в успіху, наснага); – вольовий (управління собою і мобілізація сил, зосередження на завданні, відволікання від впливів, які заважають, подолання сумнівів, страхів) [3].

Фундатори іншого – системно-динамічного (особистісного) підходу (Г. Костюк, В. Крутецький, Є. Козлов, М. Д'яченко, Л. Кандибович) тлумачать готовність як інтегративну якість або складне багаторівневе новоутворення особистості у вигляді динамічної системи з пізнавальними, вольовими, мотиваційними та емоційними характеристиками, що, будучи «настроєм» для пристосування можливостей особистості для успішних дій у певний момент, забезпечує ефективність професійної діяльності. Динамічну структуру стану психологічної готовності до складних видів діяльності, до яких відноситься й професійно-педагогічна діяльність учителя й викладача, як зазначає Г. Костюк, складають наступні взаємопов'язані елементи: – усвідомлення своїх потреб, вимог суспільства, колективу або завдання, поставленого іншими людьми; – усвідомлення цілей, вирішення яких призведе до задоволення потреб або виконання поставленого завдання; – усвідомлення та оцінка умов, в яких будуть протікати майбутні дії, актуалізація досвіду, пов'язаного в минулому з вирішенням завдань та виконанням вимог подібного роду; – визначення на основі досвіду і оцінки майбутніх умов діяльності найбільш ймовірних і допоміжних способів вирішення завдань чи виконання вимог; – прогнозування прояву своїх інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових процесів, оцінка співвідношення своїх можливостей, рівня домагань і необхідності досягнення певного результату; – мобілізація сил у відповідності з

умовами та завданням, самонавіювання в досягненні мети [5].

Грунтуючись на власних спостереженнях, в межах проведеного дослідження ми виходили з того, що кваліфіковане здійснення функцій освітнього моніторингу в системі іншомовної освіти – дуже складний й тривалий процес. Останній передбачає чітке дотримання певних принципів і процедур стосовно проведення освітніх вимірювань, незалежних оцінювань і тестувань, а також наявності в складі професійної готовності сучасного викладача іноземної мови відповідної складової – готовності до моніторингової діяльності.

У ході констатувального етапу експерименту, який проводився на контингенті студентів факультету романо-германської філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова упродовж проходження ними педагогічної практики в школах з поглибленим вивченням іноземних мов, було зафіксовано, що готовність до моніторингової діяльності виявляється як здатність майбутнього викладача іноземної мови до планування, проведення й узагальнення результатів освітніх вимірювань шляхом інтеграції відповідних фахових, психолого-педагогічних та математико-статистичних знань, практичних умінь й досвіду з педагогічного менеджменту й моніторингу в освіті, вияву гуманістичних цінностей і морально-етичних властивостей під час оцінки якості власної професійно-педагогічної діяльності та якості академічних досягнень учнів упродовж набуття іншомовної освіти.

Дотримуючись настанов критеріально-рівневого підходу, ми спиралися на загальноприйнятті визначення термінів «критерій» (від грец. *kritērion* – істотна, відмінна ознака, на основі якої проводиться оцінка, визначення або класифікація чого-небудь) [1] та «показник» (як свідчення, доказ, ознака чого-небудь) [1]. З врахуванням цього, свою дослідницьку позицію щодо конкретизації критеріїв та показників готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності ми відобразили в табл 1.

Як видно з табл. 1, враховуючи компонентно-функціональну структуру готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності у складі трьох провідних компонентів – теоретико-пізнавального, операціонально-діяльнісного і ціннісно-смыслового, відповідно до кожного з них було визначено критерії (змістовий, технологічний і орієнтаційний) та інтегральні показники: якість професійних знань з теорії моніторингової діяльності у сфері іншомовної освіти, ступінь опанування способів

здійснення моніторингової діяльності, міра мотиваційного ставлення до викладача іноземної мови як суб'єкта моніторингової діяльності в сфері іншомовної освіти.

Критерії і показники готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності

Критерії	Показники готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності
<u>Змістовий</u>	Якість професійних знань з теорії моніторингової діяльності у сфері іншомовної освіти: знання концептуальних основ моніторингу; знання діагностико-технологічних засад освітніх вимірювань; знання нормативно-правової бази моніторингових досліджень.
<u>Технологічний</u>	Ступінь опанування способів здійснення моніторингової діяльності у сфері іншомовної освіти: вміння збору і накопичення інформації; навички обробки, перевірки вірогідності і представлення результатів в текстовій, табличній та графічній формах; здатність прогнозування перспектив розвитку об'єктів моніторингового дослідження.
<u>Орієнтаційний</u>	Міра мотиваційного ставлення до ролі викладача іноземної мови як суб'єкта моніторингової діяльності в сфері іншомовної освіти; зацікавленість проблемою моніторингу; мотивованість участі в моніторингових дослідженнях; потреби особистісно-професійного зростання в статусі європейського викладача як гаранта якості іншомовної освіти.

Отже, уточнення критеріїв та показників сприяло формулюванню характеристик рівнів готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності.

Високий рівень готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності притаманний тим з них, в кого наявна повна і системно структурована системи професійних знань, необхідних для забезпечення ефективності іншомовної освіти, спостерігається творче опанування функцій і нестандартна реалізація способів здійснення моніторингової діяльності на кожному з її провідних етапів, позитивно-активне ставлення до неї через дуже яскраву й стійку зацікавленість проблемами моніторингових досліджень, особистісну потребу в досконалому оволодінні способами освітніх вимірювань, постійне прагнення до професійного самовдосконалення у статусі європейського викладача як гаранта якості іншомовної освіти.

Достатній рівень готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності притаманний тим з них, в кого наявна досить повна і логічно структурована сукупність професійних знань, необхідних для забезпечення ефективності іншомовної освіти, спостерігається ґрунтовне опанування функцій і раціональна реалізація способів здійснення моніторингової діяльності на кожному з її провідних етапів, позитивне ставлення до неї через яскраву й досить стійку зацікавленість проблемами моніторингових досліджень, виражену особистісну потребу в досконалому оволодінні способами освітніх вимірювань, прагнення до професійного самовдосконалення у статусі європейського викладача як гаранта якості іншомовної освіти.

Середній рівень готовності майбутніх

викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності притаманний тим з них, в кого наявна певна сукупність професійних знань, достатня для забезпечення успішності іноземної освіти, спостерігається репродуктивне опанування функцій і стандартна реалізація способів здійснення моніторингової діяльності на кожному з її провідних етапів, індиферентне ставлення до неї через ситуативний вияв цікавості до проблем моніторингових досліджень, слабе бажання оволодіти способами освітніх вимірювань, нестабільність прагнення до професійного самовдосконалення у статусі європейського викладача як гаранта якості іноземної освіти.

Низький рівень готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності притаманний тим з них, в кого наявні лише поодинокі блоки професійних знань, які сприяють забезпеченню успішності іноземної освіти, спостерігається адаптивне опанування функцій і реалізація способів здійснення моніторингової діяльності на кожному з її провідних етапів, ситуативно невизначене ставлення до неї через дуже рідкий вияв цікавості до проблеми моніторингової діяльності викладача іноземної мови, дуже слабку потребу оволодіти способами освітніх вимірювань, поодинокі прагнення до професійного самовдосконалення у статусі європейського викладача як гаранта якості іноземної освіти.

Виокремленню змістових характеристик рівнів сформованості готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності на основі визначених критеріїв та показників сприяв розрахунок їхніх кількісних величин за чотириохальною шкалою: бал «4» – показник готовності до моніторингової діяльності виявляється дуже яскраво у всіх випадках спостережень; бал «3» – показник виявляється яскраво, фіксується у більшості випадків; бал «2» – показник виявляється слабо, фіксується у рідких випадках; бал «1» – показник виявляється дуже слабо, фіксується у поодиноких випадках; бал «0» – показник не виявляється зовсім. Розподіл рівнів сформованості готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності здійснювався в таких межах: від 1,0 до 0,81 балів – високий рівень; від 0,80 до 0,61 бала – достатній рівень; від 0,60 до 0,41 бала – середній рівень; від 0,40 до 0,21 бала – низький рівень; від 0,20 і нижче – стадія формування.

Крім того, узагальнюючи характеристики рівнів (високого, достатнього, середнього, низького) сформованості готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності, ми визначали якість їх професійних знань з теорії моніторингової діяльності у

сфері іноземної освіти за такими різновидами – знання-способи професійного мислення, знання-розуміння, знання-репродукція, знання-впізнання. При контекстизації ступеню опанування майбутніми викладачами іноземної мови способів здійснення моніторингової діяльності їх було диференційовано у форматі творчого, конструктивного, репродуктивного й адаптивного підходів. Міра мотиваційного ставлення респондентів до викладача іноземної мови як суб'єкта моніторингової діяльності в сфері іноземної освіти розрізнялася за їхньою професійною позицією (дослідника, діагностувальника, учасника, спостерігача) на позитивно-активне, позитивне, індиферентне та ситуативно не визначене ставлення.

Отже, як засвідчує наш практичний досвід, дотримання описаних вище настанов сприятиме більш адекватному виміру рівнів готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності, який доцільно здійснювати, як по завершенні їхнього теоретичного навчання педагогічних дисциплін, так і по закінченні педагогічної практики.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, моніторинг якості професійно-педагогічної освіти майбутніх викладачів іноземної мови, зокрема упродовж організації їхньої педпрактики в школі, передбачає врахування і вимір рівнів сформованості в них особливого новоутворення особистості – готовності до моніторингової діяльності у сфері іноземної освіти. Належний рівень її розвитку сприятиме вдосконаленню якості іноземної освіти за рахунок спроможності викладачів іноземної мови вчасно діагностувати і корегувати показники її трьох основних складових:

– якість суб'єкта отримання освітніх послуг (базова іноземна підготовка і соціокультурна поінформованість студентів як майбутніх фахівців);

– якість об'єкта надання освітніх послуг (вищого навчального закладу), в тому числі: якість управління (цілі, принципи, методи, структура, організація планування); якість структури і змісту програм з іноземної підготовки; якість освітніх ресурсів (матеріально-технічних, методичних, кадрових, фінансових);

– якість процесу надання освітніх послуг: якість реалізації сучасних освітніх технологій (структура взаємодії суб'єктів, форма і зміст освітніх процесів, мотиваційні чинники); якість контролю за станом і перспективами розвитку освітнього процесу з навчання іноземних мов; якість контролю результатів надання освітніх послуг тощо.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в розробці цілісної концепції формування готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності у процесі професійної підготовки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь, ВТО «Перун», 2005. – 500 с.
2. Денисенко А. О. Організація моніторингу виховної системи вищих педагогічних навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Анжела Олегівна Денисенко. – Харків, 2008. – 209 с.
3. Дурай-Новикова К. М. Формирование профессиональной готовности к педагогической деятельности: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / К. М. Дурай-Новикова. – М., 1983. – 50 с.
4. Коробович Л. П. Педагогічні умови моніторингу результативності навчального процесу в системі педагогічного менеджменту вищого навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06 / Л. П. Коробович. – К., 2010. – 266 с.
5. Костюк Г. С. Избранные психологические труды / Г. С. Костюк. – М.: Педагогика, 1988. – 304 с.
6. Лукіна Т. О. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т. О. Лукіна. – К.: «Шкіл-світ», 2006. – 128 с.
7. Макаренко І. Є. Принципи організації моніторингу якості процесу навчання у загальноосвітніх навчальних закладах / І. Є. Макаренко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2011. – №27. – С. 153–159.
8. Мокшесев В. Організація системи моніторингу в освіті / В. Мокшесев // Шкільні технології. – 2005. – №1. – С. 85–94.
9. Ячина Н. П. Формирование мониторинговой компетентности учителя в условиях общеобразовательного учреждения: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Ячина Надежда Петровна. – Казань, 2009. – 199 с.
10. Tudor J. The Challenge of the Bologna Process for Higher Education Language Teaching in Europe. – Brussels: Universite Libre de Bruxelles, 2005. – 124 s.

REFERENCES

1. *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoyi ukrainiskoi movy*. (2005). [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv.
2. Denysenko, A. O. (2008). *Organizatsiya monitorynhu vykhovnoyi systemy vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv*. [Organization of the educational system monitoring in the higher

educational establishments]. Kharkiv.

3. Durai-Novikova, K. M. (1983). *Formirovanie professionalnoi gotovnosti k pedagogicheskoi deyatel'nosti*. [Formation of professional readiness for pedagogical activity]. Moscow.
4. Korobovych, L. P. (2010). *Pedahohichni umovy monitorynhy rezultatyvnosti navchalnoho protsesu v systemi pedahohichnoho menezhmentu vyshchoho navchalnoho zakladu*. [Pedagogical conditions of monitoring the results of educational process in educational management system of the higher educational establishment]. Kyiv.
5. Kostiuk, G. S. (1988). *Izbrannyye psikhologicheskie trudy*. [Selected psychological works]. Moscow.
6. Lukina, T. O. (2006). *Monitorynh yakosti osvity: teoriya i praktyka*. [Education Quality Monitoring: Theory and Practice]. Kyiv.
7. Makarenko, I. E. (2011). *Prynzypy orhanizatsiyi monitorynhu yakosti protsesu navchannya u zahalnoosvitnikh navchlynykh zakladakh*. [Organization principles of monitoring the quality of the education process in general educational secondary schools]. Kyiv.
8. Moksheyev V. (2005) *Orhanizatsiya systemy monitorynhu v osviti*. [Organization of monitoring system in education]. Kyiv.
9. Yachyna, N. P. (2009) *Formirovanie monitorinhovoy kompetentnosti uchitelya v usloviyakh obshcheobrazovatel'nogo uchrezhdeniya*. [Formation of monitoring competence of teachers in terms of general educational establishment]. Kazan.
10. Tudor, J. (2005). *The Challenge of the Bologna Process for Higher Education Language Teaching in Europe*. Brussels: Universite Libre de Bruxelles. – 124 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РОЖЕЛЮК Ірина Ярославівна – аспірантка кафедри педагогіки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Наукові інтереси: моніторинг у сфері іншомовної освіти, формування готовності майбутніх викладачів іноземної мови до моніторингової діяльності.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ROZHELUK Iryna Yaroslavivna – a Postgraduate Student of the Department of Pedagogy of the Odessa National I. I. Mechnykov University.

Circle of scientific interests: monitoring in the field of foreign language education, formation of the readiness of future teachers of a foreign language for monitoring activities.

*Дата надходження рукопису 07. 12. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор С. І. Шандрук.*